

EXPOZIȚIILE ARHIVISTICE, MIJLOC DE CUNOAȘTERE A TRECUTULUI DE LUPTA A POPORULUI ȘI DE EDUCARE PATRIOTICĂ

de **CRISTINA DINU**

...,Se poate afirma, fără nici o rezervă, că trăim o epocă în care dezvoltarea tumultuoasă a forțelor de producție care dinamizează întregul progres social este tot mai mult determinată de avântul științei, al cunoașterii umane în general.

Producția de bunuri materiale, care înregistrează o puternică dezvoltare și activitatea științifică de lărgire a orizontului cunoașterii — laturi esențiale, inseparabile ale activității omului — exercită o puternică înfrurire asupra conștiinței sociale a tuturor popoarelor.

Masele populare înțeleg tot mai mult rolul hotărîtor pe care îl au în procesul producției materiale și spirituale în întreaga dezvoltare a societății contemporane. În acest context activitatea ideologică și politico-educativă de lărgire a orizontului cunoașterii capătă o tot mai mare însemnătate, arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 3—5 noiembrie 1971, caracterizînd coordonatele esențiale ale etapei istorice în care se află România socialistă.

Arhivele Statului, dispunînd de un fond important de documente, participă din ce în ce mai mult la viața culturală a țării ocupîndu-și locul cuvenit în cadrul propagandei de partid și de stat, în cadrul activității de educare comunistă a maselor largi de oameni ai muncii. Căci alături de celelalte instituții culturale, arhivele sînt chemate să ia parte la o operă grandioasă: aceea de făurire a unui om nou, cu o nouă conștiință, făuritor al societății socialiste multilateral dezvoltate, să contribuie la educația omului zilelor noastre, în spiritul respectului și prețuirii trecutului de luptă al înaintașilor noștri, luptă care a făcut posibil prezentul luminos dobîndit sub conducerea Partidului Comunist Român.

Răspunzînd cerințelor de folosire multilaterală și cît mai complexă a documentelor, Arhivele Statului au găsit și aplicat forme variate prin care patrimoniul arhivistic al poporului nostru a fost adus la cunoștința nu numai a cercetătorilor dar și a marelui public, participînd din ce în ce mai mult la viața culturală a țării.

Între numeroasele acțiuni inițiate, expozițiile arhivistice pot fi considerate drept forma cea mai accesibilă de folosire și popularizare a tezaurului arhivistic al țării și activității arhivistice, cu scopul de a informa, instrui și educa masele, și mai ales tineretul, în spiritul tradițiilor glorioase ale patriei noastre.

Organizarea unei expoziții arhivistice, în care să fie expuse cele mai de preț documente referitoare la istoria patriei noastre, a constituit o preocupare pentru unele figuri progresiste din conducerea Arhivelor Statului încă din secolul trecut.

Căci „Arhiva unui stat este o avere publică ce merită cea mai deaproape îngrijire a Cîrmuirii. Ea este colecția tuturor actelor publice, atât administrative cit și judecătorești și politice, care le slujesc de temelie legiurilor și istoriei țării” spunea Vasile Alecsandri.

Arhivele Statului, una din cele mai vechi instituții de cultură din țara noastră al cărei scop era „adunarea și păstrarea materialelor documentare prin intermediul cărora generațiile următoare aveau să cunoască trecutul glorios al poporului nostru, istoria sa zbuciumată”, va avea un local adecvat pentru expoziții prin eforturile depuse de către Dimitrie Onciul, director general al Arhivelor Statului.

Clădirea a fost construită după planurile arhitectului Petre Antonescu, între anii 1911—1914, dar din cauza primului război mondial, expoziția arhivistică a fost deschisă pentru public abia în 1926, pentru o perioadă relativ scurtă.

În planurile întocmite de arhitect și în contractul încheiat de acesta cu Dimitrie Onciul se prevedea printre altele construirea unei intrări la parter „pentru publicul vizitator”, iar la etaj sala pentru secția Bunurilor Publice și o sală pentru Secția de Stat.

„Ambele aceste săli — scriau cel doi într-un memoriu — vor putea fi vizitate de public și vor fi construite în condiții de siguranță, fiind dată importanța deosebită a depunerilor ce vor adăposti”¹.

De fapt prin Legea Arhivelor Statului din 01.10.1925 se prevedea ca pe lângă Direcția generală și pe lângă direcțiile regionale să se organizeze „cîte o expoziție permanentă de documente, pecetii, manuscrise, stampe, etc.” ce va fi deschisă măcar o dată pe săptămînă pentru marele public (anexa 35).

La 28 martie 1926, conform legii, se deschide Muzeul Arhivelor Statului, ca o primă expoziție permanentă de documente.

Înțelegînd rolul educațional al documentelor Casa Școalelor pune la dispoziție suma de 75 000 lei, iar Ministerul Instrucțiunii alți 100 000 lei.

Dacă înainte de 23 august 1944 expozițiile arhivistice au fost în număr foarte mic (2 expoziții în anul 1929), după 23 august în noile condiții, în numai 30 de ani, s-au organizat un număr impresionant de expoziții permanente sau temporare, volante sau stabile, mai multe decît în cei 112 ani de la înființarea Arhivelor Statului.

Expoziția permanentă organizată în 1963² a avut scopul de a face cunoscute unele dintre cele mai importante documente, reflectînd principalele momente ale istoriei poporului român, lupta și năzuințele sale spre libertate și progres, dezvoltarea social-economică, politică și culturală a României de-a lungul istoriei pînă la 23 august 1944. Expoziția arhivistică, prin conținutul documentelor expuse, a constituit un mijloc de cultivare a tradițiilor de luptă a poporului român, a respectului pentru tot ceea ce este valoros în creația sa de veacuri, de educare în spiritul dragostei față de patrie și popor, pentru dezvoltarea conștiinței cetățenești a celor ce muncesc. Cu această ocazie au fost expuse: hrisoave, urice, cărți și porunci domnești, privilegii, jalbe, anaforale, zapise, catagrafii, planuri și hărți, ordine, tratate, manifeste și proclamații, manuscrise, stampe, gravuri, fotografii, sigilii etc.

În cele ce urmează ne propunem a prezenta cîteva din expozițiile documentare organizate, care pe de o parte au evocat evenimente importante din trecu-

¹ Arh. St. Buc., fond. D.G.A.S., dos. 2/1913, f. 14.

² Emilia Poștăriță, *Expoziția arhivistică*, București, 1965.

tul de luptă al poporului, iar pe de alta, activitatea unor personalități marcante ale vieții culturale.

Cu ocazia comemorării a 180 de ani de la răscoala populară din 1784, avînd în frunte pe Horia, Cloșca și Crișan, expozițiile organizate și-au atins scopul : de a cinsti unul din cele mai însemnate momente din lupta poporului român pentru dreptate națională și socială, de a prezenta cîteva date referitoare la cauzele, desfășurarea și reprimarea sîngeroasă a răscoalei iobagilor din 1784, precum și despre ecolul puternic pe care l-a avut marea răscoală în sînul țărănimii române și maghiare din regiunea Mureș.

Această expoziție³ a avut darul de a fixa în memoria vizitatorilor de astăzi — constructori ai socialismului — coordonatele pe care se conturează imaginea și numele lui Horia.

La 10 iulie 1966 s-a sărbătorit împlinirea a 500 de ani de cînd marele voievod al Moldovei Ștefan cel Mare trecea la zidirea Mînăstirii Putna. Expoziția organizată cu acest prilej a ilustrat aspecte ale vieții sociale și culturale din sec. al XV-lea și rolul pe care l-a jucat Mînăstirea Putna ca lăcaș de cultură în epoca constructivă a „celor 47 de ani glorioși“, preocuparea voievodului moldovean, izvorînd din însăși interesele țării, de a acționa în scopul dezvoltării economice și asigurării neatrînrării țării.

Documentele scrise pe pergament sau pe hîrtie și, alături de ele, materialele arheologice scoase la iveală în urma săpăturilor întreprinse în ultimii ani, au sugerat vizitatorilor epoca, ambianța veacurilor trecute, făcîndu-se cunoscută încă odată atenția ce se acordă astăzi în țara noastră păstrării, conservării și popularizării nestematelor valori culturale — parte integrantă a noului tezaur spiritual al poporului român.

Cu această ocazie s-au scos în evidență realizările cronicarilor moldoveni din sec. XIV—XVI, pregătirea de cunoscători ai limbii slavone în școala de dieci pentru cancelaria domnească, școala de copiiști de manuscrise, traducători și creatori de texte. Au fost bine documentate manifestările din anii 1871, 1906 și 1966 închinatc sărbătoririi acestui măreț eveniment din istoria poporului nostru. Această expoziție⁴ a fost vizitată în anul 1966 de aproximativ 60 000 de persoane din țară și de peste hotare.

Aniversarea semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România a prilejuit vernisajul expoziției organizate de Muzeul de Istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, cu concursul Arhivelor Statului⁵.

Prin exponatele sale, expoziția a dovedit că făurirea statului național unitar român, deziderat secular și cerință obiectivă a progresului economic și social politic, este rezultatul unui îndelungat proces de dezvoltare a societății pe pămîntul patriei noastre, a unui lung șir de lupte duse de masele muncitoare, de forțele progresiste ale societății, a mișcării de eliberare națională a poporului român. Documentele au relevat că unirea Transilvaniei ou România a fost urmarea luptei de veacuri a întregului popor pentru unitate națională și nu actul citorva persoane sau grupuri izolate.

³ * * * Expoziții de documente, „Revista Arhivelor“, nr. 1, 1965, p. 289.

⁴ V. Teodorescu, Expoziția documentară „Putna 500“, „Revista Arhivelor“, nr. 2, 1966, p. 199—200.

⁵ I. Lupescu, Mărturii despre un glorioș eveniment al istoriei naționale, „Revista Muzeelor“, nr. 1, 1969, p. 54—56.

În expoziția jubiliară „Republica la un sfert de veac” s-a prezentat lupta maselor populare, a forțelor social-politice înaintate ale societății românești pentru un regim republican, proclamarea republicii la 30 Decembrie 1947, marile realizări obținute de poporul nostru în opera de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate.

Lupta poporului român pentru eliberarea națională și socială, mișcările revoluționare din sec. al XIX-lea, nașterea și dezvoltarea mișcării muncitorești, socialiste, istoria Partidului Comunist Român, în strânsă legătură cu istoria generală, politică și social-economică a țării, au fost prezentate în expoziția dedicată aniversării a 50 de ani de la crearea Partidului Comunist Român.

Documentele expuse au dovedit că istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist, este legată indisolubil de dezvoltarea economică, politică, științifică și culturală a țării, de progresul forțelor de producție, de acțiunea legilor sociale obiective și a diferiților factori interni și externi care au influențat istoria României.

Un alt moment de importanță istorică pentru mersul înainte al României pe calea progresului, piatră de hotar între două epoci istorice, moment de primordială însemnătate în istoria României și de afirmare a românilor pe plan mondial — revoluția de la 1848, a fost oglindit în expozițiile dedicate acestui eveniment.

Exponatele au evidențiat principalele momente ale pregătirii, desfășurării și înăbușirii revoluției de la 1848, continuarea luptei pentru realizarea idealurilor acestei revoluții, unirea principatelor, cucerirea independenței, formarea statului național unitar român, activitatea P.C.R.

O amploare deosebită prin mijloace și audiența în public au avut-o expozițiile arhivistice organizate anual cu prilejul zilei de 23 August — cu care ocazie s-au prezentat, atât în expoziții volante cât și stabile, documente privind participarea maselor populare din țara noastră, a tuturor forțelor revoluționare, patriotice și democratice în acest moment crucial pentru destinele României, la insurjecția din august 1944, insurjecție care a deschis poporului român drumul spre realizarea idealurilor sale de veacuri pentru independența națională, libertate socială și progres economic.

Importanța expozițiilor organizate se desprinde cu o deosebită pregnanță din însemnările pe care unii din vizitatorii le-au scris în cărțile de impresii.

Chiar și pentru vizitatorii străini, care nu trăiesc cu intensitate, cu mândrie națională evenimentele, documentele prezentate le-a atins sensibilitatea și imaginația lor ca oameni în cadrul unei comunități umane. „Am admirat expoziția arhivistică permanentă, extraordinar de interesantă, a Direcției generale a Arhivelor Statului României”, scria un vizitator, în timp ce alții consemnau: „sîntem foarte impresionați de felul cum este organizată Arhiva Națională Românească, de bogăția documentelor sale care au fost așa de frumos prezentate la expoziție”⁶.

În aceste expoziții s-au folosit documente din Fondul Arhivistic Național, definit și „în expunerea de motive” a Decretului 472/1971 astfel: „Documentele create în decursul vremii de organele de stat și celelalte organizații sau de persoanele fizice care au îndeplinit funcții sau misiuni de răspundere în stat, sau au avut un rol deosebit în viața politică, socială, economică, științifică, culturală sau artistică a țării constituie izvorul cel mai bogat și autentic de cunoaștere a isto-

⁶ * * *, A XI-a Conferință internațională a mesei rotunde a arhivelor, „Revista Arhivelor”, nr. 2, 1969, p. 289—292.

riei patriei, a luptei eroice a poporului pentru independența națională și eliberarea socială și a eforturilor depuse pentru edificarea societății socialiste“.

Tocmai datorită importanței pe care o au documentele în descifrarea sensurilor evoluției istorice a poporului, prezentarea lor în expoziție este forma cea mai acceptată care se adresează tuturor nivelurilor de cultură pentru înțelegerea unor fenomene economice, sociale, politice, culturale etc.

Expoziția arhivistică prin faptul că documentul este o transmitere peste secole a unei experiențe de viață, o transmitere de o autenticitate desăvârșită, crează în mintea vizitatorului atât o stare psihică de înaltă sensibilitate, cât și o formă de instrucție care acționează asupra factorilor emoționali auditivi și vizuali. Factorii vizuali sînt excitați de însăși obiectul de expunere, iar conducerea atenției prin explicațiile ghidului — factorul auditiv — provoacă o întipărire a datelor de mare acuitate.

Expozițiile au un pronunțat caracter de conducere a vieții, vizitatorul fiind confruntat cu experiența istorică a înaintașilor și găsindu-și în această experiență calea și răspunsul propriilor sale întrebări.

Tocmai de aceea s-a acordat o deosebită atenție și organizării unor expoziții de documente în școli, pentru ca prin aceasta elevii, cu sentimentele lor, mult mai acute decît ale oamenilor maturi, nu numai să înțeleagă evenimentele, ci să le și simtă profund, să-și dezvolte capacitatea de a judeca evenimentele prin strînsa lor corelație și prin aceasta să cîștige experiența contemporaneității.

Pe de o parte Arhivele Statului și-a organizat propriile sale expoziții în care accentul a căzut pe popularizarea documentelor ca izvor permanent de date noi asupra istoriei țării. Pe de altă parte, Arhivele Statului, fiind principalul păstrător al documentelor, a pus la dispoziție muzeelor originalele sau fotocopiile unor documente pentru ca, împreună cu diferite piese muzeistice de epocă, să contribuie la crearea atmosferei istorice și astfel să conducă la buna reușită a unor expoziții.

Exponatele ce înfățișează lupta de secole a poporului nostru pentru independență națională, de stat și pentru dreptate socială trebuie să scoată în evidență activitatea, lupta permanentă și alegerea drumului necesar printre obstacolele obiective și subiective pe care strămoșii noștri le-au trecut pentru atingerea tuturor visurilor lor, independența națională și socială, construirea socialismului și afirmarea deplină a personalității umane.

În fața documentelor care stau mărturie luptei pline de abnegație a poporului pentru libertate și progres social, a personalităților care s-au transformat în purtători ai stindardului de luptă, cunoașterea glorioaselor lupte și victorii ale partidului clasei muncitoare, a rolului său conducător, vizitatorul înțelege mai bine logic și afectiv transformările radicale care se realizează în propria lor viață, a întregului popor antrenat în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Expozițiile arhivistice nasc în vizitatori un puternic sentiment de patriotism și mîndrie națională pentru că aparțin unui popor viteaz, despre a cărei vitejie și fierbinte dragoste de pămînt strămoșesc și neam vorbesc documentele. Expozițiile sînt o adevărată școală pentru orice vizitator, indiferent de vîrstă sau nivel de cultură.

Dat fiind marea importanță educativă pe care aceste expoziții le au, considerăm necesară o mai largă publicitate în vederea popularizării expozițiilor, o permanetizare a unor expoziții de succes, organizarea în cadrul muzeelor, arhivelor a unor expoziții pentru personalități recomandate de U.N.E.S.C.O., chiar săli special amenajate pentru aceasta, o sondare a opiniei publice asupra tipurilor de expoziții pe care le consideră necesare.

Considerăm trebuincioasă de asemenea o mișcare a arhivelor către factorii educativi, în sensul creării unor expoziții itinerante sau unor expoziții permanente la școli în cadrul cabinetelor de științe sociale.

Este necesară și organizarea unor expoziții cu documentele scoase la lumină din arhivele de peste hotare și care ne dau o imagine clară a răsunetului pe care lupta poporului român a avut-o dincolo de granițele țării, legăturile oficiale cu alte țări, solidaritatea mișcării muncitorești din țara noastră cu mișcarea muncitorească internațională, participarea României la viața internațională.

În realizarea tuturor acestor deziderate sînt chemate să contribuie și Arhivele Statului prin punerea la dispoziția organizatorilor de expoziții a unor fotocopii, xerografii, facsimile etc.

Bucurîndu-se de frumoase aprecieri din partea vizitatorilor, expozițiile documentare au dovedit o dată mai mult că fondurile și colecțiile arhivistice zilnic, prin conținutul lor necunoscut multă vreme, vin să lămurească anumite momente din trecutul poporului nostru, să sublinieze ideile progresiste ale unor oameni de seamă, să strîngă legătura între marele public și adevărata istorie a patriei noastre.

LES EXPOSITIONS DES ARCHIVES MOYEN DE CONNAISSANCE DE LA LUTTE DU PEUPLE ET D'EDUCATION DU SENTIMENT PATRIOTIQUE

— Résumé —

Les expositions des documents, d'archives organisées par les Archives d'Etat représentent la forme plus efficace en ce qui concerne la mise, devant le grand public, du trésor des documents, manuscrits dans l'histoire de la Roumanie.

Les dirigeants des Archives d'Etat ont été également préoccupés, encore de la fin du XIX-e siècle, de l'organisation des expositions temporelles et permanentes des documents des archives. Une loi relative a cette question est adoptée le 1 octobre 1925 et la première exposition permanente des documents des archives est ouverte le 28 mars 1926.

L'activité d'organisation des expositions temporelles prend, après le 23 août 1944, un développement inconnu autre fois et s'impose comme une tendance culturelle d'une notable force éducative du sentiment patriotique.

Le grand public a, dans ce mode, la possibilité ininterrompue de connaître directement les sources de l'histoire de la Roumanie.